

2022-ci ilin dövlət büdcəsi strateji inkişaf hədəflərinin reallaşmasına mühüm töhfə verəcək

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən "Büdcə sistemi haqqında" qanunun 12-ci maddəsinə müvafiq olaraq "Azərbaycan Respublikasının 2022-ci il dövlət büdcəsi haqqında" qanun layihəsi və büdcə zərfinə daxil olan digər qanun layihələrinin Milli Məclisdə müzakirəsi keçirilir.

Milli Məclisin İqtisadi Siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin iclasında hökumət üzvlərinin və müvafiq dövlət orqanlarının nümayəndələrinin iştirakı ilə qanun layihələri geniş müzakirə olunmuşdur. Milli Məclis Sədri göstərişi ilə ilk dəfə olaraq iclasa Milli Məclisdə təmsil olunan bütün siyasi partiyaların, o cümlədən müxalifət partiyalarının sədrləri və nümayəndələri dəvət olunmuş, onlara peşəkar müzakirələr üçün geniş imkanlar yaradılmışdır. Belə bir imkan büdcə zərfinə daxil olan layihələrin ətraflı müzakirəsinin inklüzivliyini təmin etməklə yanaşı, dövlət başçısı tərəfindən ölkədə aparılan siyasi islahatların ali qanunverici orqanda reallaşmasının növbəti bir addımı olmuşdur.

2020-ci il 8 noyabr tarixdə Müzəffər Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə qəhrəman Azərbaycan Ordusu torpaqlarımızı azad edəndən sonra işğaldan azad edilmiş ərazilərin geniş təhlili aparılmışdır. Təhlillər ölkəmizin bu ərazilərdə 3 böyük faciə ilə üz-üzə qaldığını müəyyən etmişdir. Urbisid - şəhər və kəndlərimizin məhv edilməsi, kultosid - mədəniyyət abidələrinin məhv edilməsi, ekosid - təbiətin və ekologiyanın məhv edilməsi faciələri hazırda dünyanın ən böyük faciələrindəndir. Cari ildə Azərbaycan dövləti bu faciələrin aradan qaldırılması üçün sürətli işlərə başlamış, qısa müddət ərzində xeyli işlərin görülməsinə nail olunmuşdur.

Ərazilərin minalardan təmizlənməsi, bərpa və yenidənqurma işlərinin aparılması, lazımi infrastrukturun yaradılması, öz doğma yurdlarına qayıdacaq vətəndaşlarımızın yaşayışı və işgüzar fəaliyyəti üçün lazımı şəraitin təşkil edilməsi istiqamətində miqyaslı işlər davam etməkdədir. Qısa müddət ərzində Şuşada mədəniyyət abidələrinin bərpası, Füzuli Beynəlxalq Hava Limanının, yol infrastrukturunun işə düşməsi qurucu niyyətimizin, iradəmizin və gücümüzün yenidən bütün dünyaya nümayışı oldu.

2021-ci ildə əksər ölkələr tərəfindən geniş vaksinasiya tədbirlərinin həyata keçirilməsi, karantin rejiminin çevik şəkildə idarə edilməsi, fiskal dəstək paketlərinin davam etdirilməsi, dünya bazarlarında tələbin bir qədər genişlənməsi ilə əmtəə qiymətlərinin artması - dünya iqtisadiyyatının tənəzzüldən çıxaraq bərpa dövrünə keçməsinə imkan yaratmışdır. Belə ki, 2020-ci ildə 3 faizdən çox azalan global ÜDM-in 2021-ci ildə 5.9 faiz artacağı proqnozlaşdırılır. Bununla belə, yeni infeksiya dalgalarının mövcudluğu, vaksinlərin əldə olunmasına qeyri-bərabər çıxış, global təhcizat zəncirində qırılmalar və gecikmələr, yüksələn borc və inflyasiya göstəriciləri iqtisadi inkişafın qarşısında əsas təhlükələr kimi qalmaqdadır.

Dünyanın aparıcı maliyyə təşkilatlarının proqnozuna əsasən, müxtəlif ölkələr üzrə bərpa prosesinin sürəti - peyvəndləmə səviyyəsindən, səhiyyə sisteminin durumundan, iqtisadiyyatın strukturundan və diversifikasiya səviyyəsindən, fiskal dəstək tədbirlərinin səmərəlilik dərəcəsindən asılı olacaqdır. Bir sıra nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən birgə təsdiq olunan plana əsasən pandemiya ilə effektiv mübarizənin davam etdirilməsi üçün hər bir ölkə üzrə əhalinin 2021-ci ilin sonunadək minimum 40 faizi tam vaksinasiya olunmalıdır. (Azərbaycan üzrə bu göstərici artıq 44 faizdən çoxdur). Təhlillərə görə pandemiya dövründə dünya ölkələrində səhiyyə və təhsil sisteminin müasir tələblərə uyğun inkişaf etdirilməsi, investisiyaların rəqəmsal texnologiyalar və yaşıl iqtisadiyyata yönəldilməsi, inklüziv cəmiyyətin və iqtisadiyyatın təkmilləşdirilməsi mühüm roya oynamaqdadır. Bu mənada Azərbaycanda rəqəmsal transformasiyanın, Qarabağ və Şərqi Zəngəzurdə yaşıl iqtisadiyyatın inkişaf prioriteti kimi seçilməsi ölkəmizə xeyli üstünlük qazandıracaqdır.

2021-ci ildə dövlət büdcəsinin icrası və aparılan uğurlu iqtisadi siyasət nəticəsində ölkəmizin cari ilin sonuna kimi ÜDM-in real artımının neftin bir barelinin orta illik qiymətinin 50 dollar təşkil edəcəyi ssenarində 5.1 faiz, o cümlədən qeyri-neft sektorunun real artım tempinin 6 faiz olacağı proqnozlaşdırılır. Qeyd etmək istədim ki, bu ilin 10 ayının göstəricilərinə görə neftin bir barelinin orta illik qiyməti 68 dollar təşkil etmişdir. Ümumiyyətlə, 2021-ci il üzrə dinamik artım tempinin, həmçinin büdcə gəlirlərinin və xərclərinin icrasında qarşılıqlı nisbət qorunub saxlanılması, büdcə kəsinin proqnozlaşdırılan səviyeden xeyli aşağı olması, tədiyyə balansını xeyli artıracaq müsbət dinamika-

nın qorunması, qeyri-neft ixracının və qeyri-neft vergi daxilolmalarının əhəmiyyətli artması, makroiqtisadi sabitlik 2022-ci ilin dövlət büdcəsinin planlaşdırılmasında mühüm baza rolunu oynamışdır.

İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsində aparılan müzakirələr zamanı biz əsasən aşağıdakı 5 sualın cavabını tapmağa çalışdıq.

I. Təqdim edilmiş büdcə layihəsi ölkəmizin cari və strateji inkişaf hədəflərinə, iqtisadi siyasətinə və qarşısında duran çağırışları dəf etməyə xidmət edirmi?

- Təhlillər və müzakirələr göstərdi ki, təqdim edilən layihədə "Azərbaycan 2030: sosial iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər" in ümumi istiqamətləri nəzərə alınmış, bu istiqamətlərin dəstəklənməsi üçün maliyyə imkanları yaradılmışdır. Eyni zamanda növbəti ildə neftin bir barelinin orta illik qiymətinin 50 dollar, ÜDM-in real artım tempinin 3.9 faiz, qeyri-neft sektorunun ÜDM-də payının 70 faiz, inflyasiyanın orta illik səviyyəsinin 4 faiz, orta aylıq əməkhaqqı artımının 8.7 faiz olacağı ilə bağlı göstərilən hədəflər real hesab edilmiş və büdcə layihəsinin bu hədəflərə xidmət edəcəyi müəyyən edilmişdir. Milli Prioritetlərə uyğun olaraq yaradılacaq "2022-2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası"nın dövlət büdcəsinə təsiri sənəd qəbul olunduqdan sonra qiymətləndiriləcəkdir.

Eyni zamanda dövlət başçısı tərəfindən aparılan islahatların və onun tərəfindən yaradılan geosiyasi reallıqların nəticəsində inkişaf potensialının daha böyük olacağı, bu potensialın isə büdcə gəlirlərinin artımına müsbət təsirinə güclənəcəyi qənaətinə gəlməmişdir.

Yekun olaraq, 26.8 milyard manat gəlir və 29.9 milyard manat xərc ilə təqdim olunan bu dövlət büdcəsi layihəsinin ölkəmizin cari və strateji inkişaf hədəflərinə, iqtisadi siyasətinə və qarşısında duran çağırışları dəf etməyə xidmət etmək iqtidarında olacağı qənaətinə gəlməmişdir.

II. Büdcə layihəsi ilə birlikdə təqdim edilmiş iqtisadi və sosial inkişaf proqnozları real imkanlara və fərslərə əsaslanırmı?

- Təqdim edilmiş büdcə zərfinə ÜDM-in növbəti il və sonrakı 3 il ərzində orta hesabla hər il 4 faiz, qeyri-neft sektorunun 5.1 faiz, qeyri-neft sənayesinin 8.2 faiz, kənd təsərrüfatının 4 faiz, turizm və ictimai iaşənin 32 faiz, informasiya və rabitə sektorunun 11.3 faiz, qeyri-neft sektoru üzrə əsas kapitala qoyulan investisiyaların 7 faiz artması proqnozlaşdırılmışdır. Eyni zamanda bu dövr ərzində əhalinin gəlirlərinin 4 faiz orta illik real artması, xarici dövlət borcunun isə azalması proqnozlaşdırılır. İndiki dövrdə proqnozlaşdırmada qeyri-müəyyənlik ehtimalının yüksək olduğunu qəbul edərək təqdim edilmiş rəqəmləri qənaətbəxş hesab edirik.

Eyni zamanda kənd təsərrüfatı, özəlləşdirmə, xarici investisiyaların və xüsusilə də özəl investisiyaların cəlb edilməsi istiqamətləri üzrə əlavə potensialın olacağını da düşünürük.

III. Büdcə gəlirlərinin formalaşmasında mövcud və gələcək imkanlar nə dərəcədə nəzərə alınmış?

- Cari ildə iqtisadiyyatın proqnozlaşdırıldığından xeyli artıq tempdə və həcmdə artması, dövlət büdcəsi gəlirlərinin, xüsusilə də vergi və gömrük rüsumu gəlirlərinin proqnozdan xeyli artıq daxil olması 2022-ci il dövlət büdcəsi gəlirlərinin planlaşdırılması üçün əsas baza rolunu oynamışdır. Buna görə də hesab edirik ki, dövlət büdcəsi gəlirlərinin 2021-ci ilin təsdiq olunmuş göstəricilərinə insbətən 1.389 milyon manat artıq, o cümlədən vergi gəlirlərinin 1.570 milyon manat, gömrük gəlirlərinin 360 milyon manat artıq proqnozlaşdırılması real imkanlara uyğundur. Eyni zamanda neftin bir barelinin 2022-ci ildə orta illik qiymətinin 65-75 dollar olacağı proqnozlarını da nəzərə alsaq, büdcə gəlirlərinin icra edilməsində münbit şəraitin olacağına inanırıq.

Qeyd etmək istərdim ki, təqdim olunan sənədlərdə fiziki və hüquqi şəxslərin 2022-ci ildə büdcəyə daxil olacaq vergi və rüsumlardan azad olmalarının həcmi 5.5 milyard manata çatacağı göstərilir ki, bu da büdcənin qeyri-neft gəlirlərinin 43 faizinə bərabər olacaqdır. Bu rəqəm dövlətin dolayı yolla iqtisadi subyektlərə və vətəndaşlara etdiyi böyük dəstəyin mühüm göstəricisidir.

IV. Büdcə xərclərinin planlaşdırılmasında sosial siyasət, təhlükəsizlik, iqtisadi inkişaf və təhlükəsizlik

nin əsas xətləri nə dərəcədə dəstəklənir?

- Hesab edirik ki, dövlət büdcəsi xərclərinin 2021-ci ilin təsdiq edilmiş göstəricisi ilə müqayisədə 1.336 milyon manat artırılması ölkədə aparılan sosial-iqtisadi inkişaf strategiyasına uyğundur. Sosial xərclərin ilk dəfə olaraq dövlət büdcəsi xərclərinin 46.4 faizini təşkil etməsi, təhsil, səhiyyə, sosial müdafiə, müdafiə və təhlükəsizlik kimi prioritet xərc istiqamətləri üzrə xərclərin artırılması bu sahələrdə aparılan dövlət siyasətinin maliyyə təminatının yaradılmasına xidmət edir. Eyni zamanda Azərbaycan Prezidentinin sosial ödənişlərin artırılması üçün imzaladığı sərəncamın maliyyə təminatı üçün büdcədə 1.441 milyon vəsaitin nəzərdə tutulması 1.6 milyona yaxın vətəndaşın sosial rifahına birbaşa təsir edəcəkdir. Müharibədən çıxan bir ölkə kimi, Azərbaycanın bir tərəfdən bərpa, quruculuq, təhlükəsizlik məqsədləri üçün xərcləri artırması qanunauyğun olsa da, əhalinin maddi rifah halını yaxşılaşdırmaq üçün sosial xərcləri əhəmiyyətli dərəcədə artırması dövlət başçısının ali sosial siyasətinin ən bariz inkişafıdır.

V. İnflyasiyanın hədəflənməsi kimi pul siyasətinin həyata keçirilməsi və antiinflyasiya tədbirləri imkanları nə dərəcədə genişdir və bizə bu nə vəd edir?

- Son bir ildə dünya ərzaq qiymətinin 30 faizdən çox qalxması, pandemiya dövründə dövlət xərclərinin artması və təklifin ləngiməsi fonunda inflyasiyanın güclənməsini bu sahədə ciddi çağırış kimi qəbul edirik. Azərbaycanın manatının məzənnəsi sabit qalsa da, cari ildə inflyasiyanın sürətlənməsini müşahidə edir və bu məsələdə xarici faktorların təsirinə görə. Bu istiqamətdə aparılan pul-kredit siyasətinin ümumi konturlarını dəstəkləyir, hədəflərin düzgün seçildiyinə inanırıq. Eyni zamanda inflyasiyanın hədəflənməsi siyasətinin daha da zənginləşməsinin, bütün alətlər üzrə daha çevik qərarların qəbul edilməsinin vacibliyini qeyd edir, qiymət, yoxsa qıtlıq dilemması qarşısında qıtlığın qarşının alınmasını daha doğru hesab edirik. Bu mənada Azərbaycan Prezidentinin dövlət ehtiyatlarının yaradılması ilə bağlı sərəncamının sürətlə icra edilməsini vacib sayır və bunun üçün dövlət büdcəsində maliyyə imkanlarının yaradıldığı qənaətinə gəlirik.

2022-ci ildə dövlət büdcəsi kəsinin yuxarı həddi 3056 milyon manat məbləğində nəzərdə tutulur. Kəsinin həcmi 2021-ci ilin təsdiq olunmuş göstəricisi ilə müqayisədə 53 mln. manat azdır. Dövlət büdcəsinin kəsinin maliyyələşməsində dövlət əmlakının özəlləşməsindən daxil olan, daxili bazarda yerləşdiriləcək dövlət istiqrazları hesabına cəlb ediləcək vəsaitdən istifadə edilməsinin planlaşdırılması təqdimatdan da müsbət qəbul edilmişdir. Eyni zamanda ölkədə qiymətli kağızlar bazarının inkişaf etdirilməsi üçün yeni addımlara və alətlərə ehtiyacın olduğu da inanırıq.

Nəticəəsaslı büdcə tərtibi mexanizminə keçid prosesinin davam etdirilməsinin nəticəsi kimi büdcə xərclərinin funksional təsnifatının "Təhsil", "Kənd təsərrüfatı" və "Ətraf mühitin mühafizəsi" pilot bölmələrinin sektor strateji planları və həmin planlara uyğun olaraq Ortamüddətli Xərclər Çərçivəsi hazırlanması və bu çərçivədə daha çox büdcə xərclərinin planlaşdırılması təqdirəlayiq haldır. Ümumiyyətlə, düşünürük ki, nəticə əsaslı büdcə mexanizmlərinin inkişaf etdirilməsi, pilot sahələrin maliyyə və planlama davranışlarının təkmilləşdirilməsi dövlət büdcəsinin dayanıqlığını möhkəmləndirəcək ən mühüm amillərdəndir.

Qanun layihəsinə dair izahatda fiskal risklər barədə məlumatların verilməsini mühüm və təqdirəlayiq hal hesab edirik. Eyni zamanda hesab edirik ki, qeyri-standard vəziyyətin hakim kəsildiyi bir dövrdə doğru və çevik qərarların qəbulu mexanizmi məlumat bolluğu, çox ssenarilik və geniş təhlillərin aparılmasını tələb edir. Bu mənada qabaqcıl dünya təcrübəsini öyrənməklə fiskal risklərin səmərəli idarə olunması üçün Ortamüddətli Xərclər Çərçivəsinin və nəticəəsaslı büdcənin tətbiqinin genişləndirilməsi, həyata keçirilən fəaliyyətlərin performans audit vasitəsilə qiymətləndirilməsi, fiskal risklərin davamlı monitorinqinin aparılması və ciddi maliyyə-fiskal intizamının təmin edilməsi qarşımızda duran əsas vəzifələrdəndir. Bunun üçün ən effektiv vasitə olan rəqəmsal transformasiyadan, elektron büdcə mexanizmlərindən daha geniş istifadə olunmasını vacib hesab edirik.

Büdcə zərfinə daxil olan qanun layihələri ilə bağlı aparılan müzakirələr əhatəli və məhsuldardır. Dövlət büdcəsi layihəsi 2022-ci il üçün ölkəmiz qarşısında yaranacaq çağırışlara layiqli cavab vermək və bütün istiqamətlərdə dövlət siyasətini həyata keçirmək üçün mühüm maliyyə bazası yaradacaqdır.

Tahir MİRKİŞİLİ,
Milli Məclisin İqtisadi
siyasət, sənaye və
sahibkarlıq komitəsinin sədri